

การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6^{*} COMPLIANCE WITH THE 5 PRECEPTS ACCORDING TO THE CONCEPT OF PSYCHOEDUCATION FOR STUDENTS IN GRADE 6

¹วีระธนา อยู่กลิ่นเถื่อน Weeratana Yooklunthuan

²พระปลัดสรวิชัย อภิปัญญา Phrapalad Soravit Apipanyo

³พระสมุห์โชคดี วชิรปัญญา PhrasamuChokdee Vachirapanyo

⁴สายหยุด มีฤทธิ์ Sayyud Mererk

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: Sayyud.mrk@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา 2) เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการ หัวหน้าระดับสายชั้น ครูผู้สอน ครูพระสอนศีลธรรมครูแนะแนว และนักเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน คือ F-test, t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อยู่ในระดับมาก และระดับอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียนต่อหลักศีล 5 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างกับระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาของครอบครัวต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีที่พักอาศัยต่างกัน มีสถานภาพของครอบครัวต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่แตกต่างกัน และ 3) แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมตามแนวจิตศึกษาและโครงการในการปลูกฝังในเรื่องศีล 5 ส่งเสริมให้ความรู้กับผู้เรียนด้านปฏิบัติการรักษาศีล 5 สอดแทรกสอนในชั่วโมงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การสอดแทรกคำสอนที่ทำให้นักเรียนรู้จักรักนวลสงวนตัว การจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝังให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการมีสัมมาวาจา การจัดให้มีครูพระในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ: หลักศีล 5, แนวคิดจิตศึกษา, พระพุทธศาสนา, นักเรียน

Abstract

This research aims 1) to study the level of compliance with the Five Precepts according to the concept of psychoeducation, 2) to compare the compliance with the Five Precepts according to the concept of psychoeducation, and 3) to suggest guidelines for promoting compliance with the Five Precepts according to the concept of psychoeducation. This research is a mixed-method research between qualitative and quantitative research. The samples used in the research were directors, heads of grade levels, teachers, monks who teach morality, guidance teachers, and students. Data were collected by questionnaires and interviews. Data were analyzed using research statistics, including percentages, means, standard deviations, and inferential statistics, namely F-test and t-test. The results of the research found that 1) The level of compliance with the Five Precepts according to the concept of psychoeducation of primary 6 students in general had the highest mean, the level of knowledge and understanding of the Five Precepts was at a high level, and the level of students' emotions toward the Five Precepts was at a high level, respectively. 2) The results of the comparison between the personal factors of the sample group and the level of compliance with the Five Precepts according to the concept of psychoeducation found that the sample groups with different genders had different levels of support for religious activities in the family. There were different levels of opinions on the practice of the Five Precepts according to the concept of psychoeducation of the 6th grade primary school students. The sample groups with different residences and family statuses did not have different levels of opinions on the practice of the Five Precepts according to the concept of psychoeducation of the 6th grade primary school students. 3) The guidelines for promoting the practice of the Five Precepts according to the concept of psychoeducation consisted of organizing activities based on psychoeducation and projects to instill the Five Precepts, promoting knowledge to students on the practice of observing the Five Precepts, integrating teachings in class, organizing learning activities integrated with the philosophy of the Sufficiency Economy for students to apply in their daily lives, integrating teachings that teach students to be modest, organizing morality and ethics camp activities, instilling in students the benefits of having right speech, and providing monk teachers to teach Buddhism comprehensively.

Keywords: 5 Precepts, Concept of Psychoeducation, Buddhism, Students

บทนำ

สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ โดยเป็นสถาบันหลักและเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นั้นมุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผลและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

ดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์ สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดีจึงจะทำให้หน้าที่ควบคุมและสั่งการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (รังสรรค์ แสงสุข และคณะ, 2544) การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข พระพุทธศาสนามีหลักศีล 5 หรือเบญจศีล การดำเนินชีวิตของคนไทยจึงได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้นำมาถือปฏิบัติจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมประจำชาติ และประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของคนไทยเป็นเวลานาน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นด้านต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ทัศนคติ พฤติกรรมนิสัยชาวไทยที่มีความโอบอ้อมอารี เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นนิจ

จากลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากการยอมรับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาหลักคำสอนที่พุทธศาสนิกชนได้สัมผัสผ่านพิธีกรรมคือหลักศีล 5 ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายปัญจกนิบาต กล่าวไว้ว่าธรรมเป็นเหตุให้ถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นเหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ คือ บุคคลเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต 1 เป็นผู้งดเว้นจากอกุศลนาทาน 1 เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร 1 เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท 1 เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยเป็น ที่ตั้งแห่งความประมาท 1 (อง.ปญจก. (ไทย) 22/145/141-142) การปฏิบัติตนตามหลักคำสอนพื้นฐานคือศีล นั้นเอง เพราะศีลเป็นระเบียบความประพฤติคือระเบียบความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนการทำความเข้าใจที่เอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ อันเป็นไปเพื่อเข้าถึงจุดหมายอันดีงามเป็นอุดมคติของคนในสังคม ชุมชน สถาบันนั้นๆ โดยทั่วไประเบียบความประพฤตินี้จะมีลักษณะเป็นการปิดกั้นโอกาสที่จะทำความชั่วและส่งเสริมโอกาสสำหรับทำความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้างความสัมพันธ์ด้านกายวาจาที่ดีงามกับสภาพแวดล้อมอันจะเป็นผลเอื้ออำนวยแก่การดำรงอยู่ทั้งตนเองและชุมชนหรือสังคม ดังนั้น การปฏิบัติตนตามแนวทางของศีลธรรมได้ชื่อว่าเป็นรากฐานของความดีงาม ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสันติสุขของสังคมเพราะงดเว้นในสิ่งที่ เป็นผลกระทบต่องานชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตามส่วนแต่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขของสังคม พระพุทธศาสนาจึงมีศีลต่างๆ ไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติตนตามโอกาสและศรัทธา ผู้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องรู้จักรากฐานแห่งความดีอันทำให้คนเป็นคน คือ ศีล ดังกล่าวนี้อันก่อน ดังนั้น ศีลเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมสงบอยู่เย็นเป็นสุขเกื้อกูลต่อกัน (สมเด็จพระญาณวโรดม, 2550)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน การขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลใช้ในด้านระบบบริหารจัดการตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมาย

การพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบ ต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาถิ่นมีนิสัยรักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงเป็นนวัตกร นักคิด ผู้ประกอบการเกษตรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง (คณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) สภาพปัญหาสังคมนี้ส่งไปถึงเยาวชนไทยทำให้ขาดระเบียบวินัย ขาดความ เข้มแข็งและความมั่นคงทางกายและใจ ขาดการคิดอย่างเป็นระบบมีเหตุผล มีความเห็นแก่ตัว แยกความ สามัคคี ไม่เสียสละไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ถูกชักจูงให้ลุ่มหลงมัวเมาสิ่งต่างๆ ได้ง่าย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดปัญหา พฤติกรรมและสร้างปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทุกวัย ขาดสังคมในทุกมิติจนสังคมเสื่อมโทรม เช่น ปัญหา พฤติกรรมเด็กแว้น เด็กเถร เด็กติ๊กน็อก เด็กติดยาเสพติด มั่วแหล่อบายมุข การพนัน และอื่นๆ ใช้ชีวิตแบบไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ และเกิดปัญหาทางสังคมตามมา ปัญหาเหล่านี้มีเกิดจากหลากหลายสาเหตุ โดยรวมก็คือเกิดจาก สื่ออ่วยุ เกิดจากครอบครัว และเกิดจากระบบการศึกษาที่ไม่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เพียงพอ

จิตศึกษา คือการพัฒนาปัญญาภายในหรือความฉลาดด้านในหมายถึงความฉลาดทางด้านจิต วิญญาณ (Spiritual Quotient : SQ) และความฉลาดทางด้านอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ) ซึ่งได้แก่ การรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (รู้ตัว) และผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตัวเอง คนอื่น และสิ่งต่างๆ เพื่อ การดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีความหมาย การอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูลภาพ ยอมรับในความแตกต่าง เคารพและให้เกียรติกัน การมีวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมอยู่อย่างพอดีและพอใจได้ง่าย การ มีสติอยู่เสมอ รู้เท่าทันอารมณ์เพื่อให้รู้ว่าต้องหยุด หรือไปต่อกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ มีความคิดสามารถจัดการ อารมณ์ตนเองได้ การเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสิ่งต่างๆ นอบน้อมต่อสรรพสิ่งที่เกื้อกูลกัน อยู่ และการมีจิตใจมีความรักความเมตตาตามหาศาล (วิเชียร ไชยบัง, 2554) สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2551) กรรมการที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของศูนย์จิตตปัญญาศึกษาได้ให้แนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า “จิตต ปัญญาศึกษาคือการศึกษที่ทำให้เข้าใจด้านในของตนเอง รู้ตัว เข้าถึงความจริงทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับ โลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง หรืออีก นัยหนึ่ง เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยเน้นการศึกษาจากการปฏิบัติ เช่น การทำงานศิลปะ โยคะ ความเป็น ชุมชนการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมสุนทรียสนทนาการเรียนรู้จากธรรมชาติและจิตตภาวนา เป็นต้น

โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มีการนำกระบวนการจิตศึกษามาพัฒนาขึ้น เพื่อมุ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เต็มตามศักยภาพ และให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน โดยไม่ปล่อยให้ ผู้เรียนล้มเหลวแม้แต่คนเดียว ดังที่ โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล ได้น้อมรับกระแสพระราชดำริสมเด็จพระ กนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในการดำเนินโครงการเสริมสร้าง ศักยภาพเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในการ ดำรงชีวิต และการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบก่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล เป็นแหล่งเรียนรู้ ของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และโรงเรียนมีกระบวนการพัฒนาทั้งครูและเด็กให้เกิดการเรียนรู้และงอก งามด้านความฉลาดทางด้านอารมณ์และความฉลาดด้านจิตวิญญาณมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมเด็กให้สงบ ผ่อน คลายและให้กลับมารู้เนื้อรู้ตัวก่อนเข้าเรียนในทุกวัน ในขณะเดียวกันนั้น ครูก็ได้ขัดเกลาความฉลาดด้านในของ

ตัวเองไปด้วย “จิตศึกษา” จึงกลายเป็นส่วนสำคัญของโรงเรียนในการพัฒนาครู เพื่อยกระดับจิตวิญญาณของครูให้มี “หัวใจของความเป็นครู” อย่างแท้จริง ส่วนในตัวเด็กกระบวนการจิตศึกษาได้ยกระดับความฉลาดด้านจิตวิญญาณ และความฉลาดด้านอารมณ์ ให้เห็นคุณค่าของสรรพสิ่ง การน้อมนำสิ่งที่ตั้งถามเข้าไปสู่จิตใต้สำนึก ทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียนให้อยู่ในภาวะคลื่อนสมองต่ำเพื่อให้พร้อมสำหรับการเรียนรู้ (วิเชียรไชยบัง, 2555)

การศึกษากระบวนการที่ใช้เทคนิคจากการฝึกจิตและสมาธิเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนา นักเรียนโดยเน้นการทำให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงความรู้สึก ปัญญา และการกระทำของตนเองในปัจจุบัน เพื่อเสริมสร้างความสงบ ความเข้าใจ และความสุขในการดำรงชีวิตในโรงเรียนในครอบครัว และสังคม ด้วยปัจจัยดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักจิตศึกษาและหลักศีล 5 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างกับระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1) ประชากร คือ นักเรียนโรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 140 คน 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 103 คน โดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan (1970, อ้างใน อึ้งวุฒิ เอกะกุล, 2543) 3) คนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับ ประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 7 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา ซึ่งมีลักษณะการถามแบบปลายปิด มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) โดยมีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามความคิดเห็น ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาค้นคว้า ตำรา เอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อรวบรวมข้อมูลและหารายละเอียดต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ 2) นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถาม 3) นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความตรงเชิง

เนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามในแต่ละด้านเป็นรายข้อ 4) นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาไปปรับปรุงตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญเสนอ จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try – out) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน 5) จากนั้นนำมาหาค่าความเชื่อมั่นแบบสอบใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของ Cronbach (1974) 6) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงอีกครั้ง แล้วจัดพิมพ์นำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ และความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล กรุงเทพมหานคร แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา ใช้วิธีการสรุปรวบรวมความคิดเห็น แล้วนำเสนอตามประเด็นข้อคำถาม

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ และระดับอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียนต่อหลักศีล 5 อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ตามลำดับ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ความคิดเห็น		ระดับ
		$\bar{X}$	S.D.	
1	หลักการปฏิบัติตามแนวจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	4.49	0.61	มาก
2	ระดับอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียนต่อหลักศีล 5	4.50	0.69	มากที่สุด
ภาพรวม		4.50	0.65	มากที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างกับระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กลุ่มตัวอย่างที่มีที่พำอาศัยต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่แตกต่างกัน

กลุ่มตัวอย่างที่สถานภาพของครอบครัวต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กลุ่มตัวอย่างที่มีด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาของครอบครัวต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แตกต่างกัน

3. แนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

การปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 เป็นการจรรีเยียบพฤติกรรมอันประกอบด้วยกาย วาจา ใจให้มีความเรียบร้อย ไม่ประพฤติตนให้เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้มีความเดือดร้อน อันได้แก่ การให้ฆ่าสัตว์ ทรมานสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ น้อยโกง ส่งเสริมให้มีการขโมย ไม่ประณีตประเวณี ล่วงละเมิดสิทธิ์ทางกายผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ คำหยาบ คำไม่มีสาระ ไม่เสพสิ่งเสพติด ให้โทษ อันจะนำไปสู่ความประมาท

การประยุกต์ใช้ศีล 5 กับจิตศึกษา การปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา ส่งผลต่อการพัฒนาอารมณ์ มีความเข้าใจและรับรู้ถึงความรู้สึกของตน สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ปล่อยให้อารมณ์มาควบคุมพฤติกรรม มีความฉลาดทางอารมณ์จะให้เป็นคนมีแรงจูงใจให้กับตนเอง มุ่งมั่น ตั้งใจ มีเป้าหมาย และพยายามอย่างอดทนเพื่อบรรลุเป้าหมาย รวมถึงการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น ทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร สร้างความสัมพันธ์อันดี นักเรียนได้รับการปลูกฝังหลักศีล 5 จากครอบครัว โดยการเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมตามแนวจิตศึกษาและโครงการในการปลูกฝังในเรื่องศีล ๕ ส่งเสริมให้ความรู้กับผู้เรียนด้านปฏิบัติการรักษาศีล 5 และสอดแทรกการสอนในชั่วโมงเรียน

2. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

3. ควรสอดแทรกคำสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักรักนวลสงวนตัว และให้ผู้เรียนตั้งใจเรียนทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดในทุกรายวิชาเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์

4. โรงเรียนจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักเห็นความสำคัญในการฝึกรบธรรมคุณธรรมจริยธรรม

5. ปลูกฝังให้ผู้เรียนในโรงเรียน เห็นประโยชน์ของการมีสัมมาวาจา

6. จัดให้มีครูพระในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อย่างทั่วถึง เพื่อให้พระอาจารย์จะให้ความรู้ผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องของ การรักษาศีล 5 พร้อมเน้นการปฏิบัติจริง

7. โรงเรียนควรจัดตั้งหรือจัดให้มีทีมคณะกรรมการนักเรียนเพื่อช่วยสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนภายในโรงเรียน เป็นการดูแลและป้องปรามการประพฤติอันไม่ควรของนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้สามารถนำผลมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อยู่ในระดับมาก และระดับอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียนต่อหลักศีล 5 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ผลการวิจัยที่ได้แสดงให้เห็นถึงภาพที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งบ่งชี้ว่านักเรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล มีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลที่น่าสนใจและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านจิตใจและคุณธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิจัยของเสกสรรค์ ศิริวรรณ (2553) ที่ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนวัยรุ่นมีความศรัทธาในศีล 5 โดยรวมอยู่ในระดับชัดเจน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับชัดเจน แต่ด้านพูดปด หลอกลวงไม่มีความจริงใจต่อกันมีค่าเฉลี่ยของความศรัทธาในศีล 5 สูงกว่าข้ออื่นๆ และด้านการฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์กับด้านการดื่มสุราและสิ่งเสพติดอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจของนักเรียนต่อหลักศีล 5 สูงกว่าระดับอารมณ์และความรู้สึกของนักเรียนต่อหลักศีล 5 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ต่อหลักศีล 5 ของนักเรียนมีมาตั้งแต่เด็ก จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี ต่อหลักศีล 5 แต่ด้านอารมณ์และความรู้สึกยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้ดี ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิจัยของเสารีย์ ตะโพนทอง และคณะ (2562) ซึ่งได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพฯ พบว่า นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องของศีล 5 และสอดคล้องกับการวิจัยของพระสมุห์ชัยรัตน์ สีลวฑฒโน (ภูมาลี) (2565) ซึ่งได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการรักษาศีล 5 ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสวนหลวง (รัตนวิจิตรพิทยาคาร) จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ระดับการรักษาศีล 5 ของนักเรียนโรงเรียนบ้านสวนหลวง (รัตนวิจิตรพิทยาคาร) จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างกับระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาของครอบครัวต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แตกต่างกัน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีที่พักอาศัยต่างกัน มีสถานภาพของครอบครัวต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับการวิจัยของพระสุข สุขสำราญ (2555) ที่ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเจตคติด้านหลักศีล 5 ในชีวิตประจำวันของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวแตกต่างกัน มีเจตคติด้านหลักศีล 5 โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวแตกต่างกันมีเจตคติด้านหลักศีล 5 ด้านอารมณ์ความรู้สึกต่อหลักศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

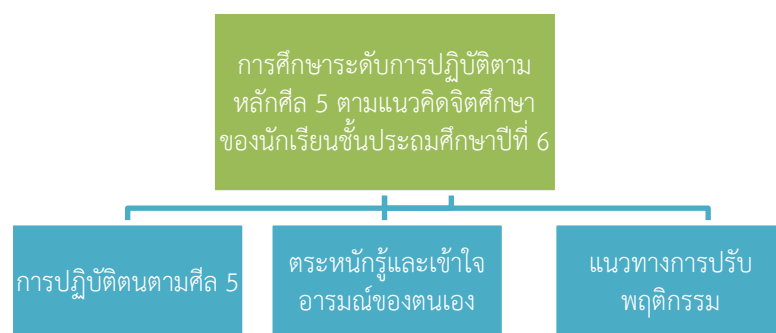
3. ผลการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ประกอบด้วยการจัดกิจกรรมตามแนวคิดศึกษาและโครงการในการปลูกฝังในเรื่องศีล 5 ส่งเสริมให้ความรู้กับผู้เรียนด้านปฏิบัติการรักษาศีล 5 สอดแทรกสอนในชั่วโมงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การสอดแทรกคำสอนที่ทำให้นักเรียนรู้จักรักษาวินสวณตัว การจัดกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝังให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการมีสัมมาวาจา การจัดให้มีครูพระในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของพระประพันธ์ศักดิ์ ธีรธมโม (2564) ที่กล่าวว่า โรงเรียนควรมีพระภิกษุสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอกับจำนวนนักเรียน และการจัดการเรียนการสอนด้านการปฏิบัติตนของนักเรียนนั้น โรงเรียนควรจัดให้มีการเรียนการสอนเรื่องศีล 5 และการปฏิบัติตนเพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจในศีลอย่างถ่องแท้และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการใช้ชีวิตประจำวัน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถนำไปสู่ภาคการปฏิบัติในสังคมได้ สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย อธิบายว่า

1. การปฏิบัติตนตามศีล 5 เป็นการดำรงชีวิตที่เต็มไปด้วยสติ ความเมตตา และความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข
2. ตระหนักรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเอง สามารถจัดการอารมณ์และความรู้สึกในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม ส่งผลให้มีแรงจูงใจ มุ่งมั่นตั้งใจ และมีเป้าหมายในชีวิต อีกทั้งยังทำให้เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. แนวทางการปรับพฤติกรรม การส่งเสริมความดีงามและมีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมทางกาย วาจา และอารมณ์ ศีล 5 ช่วยจัดระเบียบการกระทำและการสื่อสารให้เรียบร้อย ส่งผลต่ออารมณ์ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรม ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความอดทนและสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ไม่ปล่อยให้อารมณ์ควบคุมพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ควรมีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ผลิตสื่อสะท้อน ให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของการไม่รักษาศีล 5 และให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับนักเรียนในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 1.2 ควรจัดทำโครงการและดำเนินการพัฒนาและเสริมสร้างลักษณะนิสัยของผู้เรียนโดยมีการมุ่งเน้นใน การพัฒนาจิตใจ และพัฒนาทางความคิดของผู้เรียนต่อการปฏิบัติศีล 5
 - 1.3 ควรฝึกสร้างลักษณะนิสัยให้กับนักเรียน และเสริมด้วยศีล 5 ทั้งในระดับและกิจกรรมนอกห้องเรียนเพื่อให้เกิดลักษณะนิสัยและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรศึกษาในลักษณะกลุ่มตัวแปรตามเดียวกัน โดยขยายขอบข่ายของพื้นที่ในการทำวิจัยให้กว้างออกไปอีก เพื่อให้ได้หลายมุมมองที่หลากหลายของการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียน
 - 2.2 ควรมีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลายๆ ฝ่าย อาทิ ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่ม-ลึกที่หลากหลายมุมมองมากขึ้น
 - 2.3 ควรมีการขยายขอบข่ายกลุ่มตัวแปรที่ศึกษา โดยเพิ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้อง หรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในตามแนวทางการศึกษาและพัฒนาการศึกษาในระดับการปฏิบัติตามหลักศีล 5 ตามแนวคิดจิตศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกับนักเรียนตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580 ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา). กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). พระไตรปิฎกศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รายวัน.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- ประเวศ วะสี. (2551). หนังสือรวบรวมบทความการประชุมวิชาการประจำปี 2551 เรื่องจิตตปัญญาศึกษาการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระประพันธ์ศักดิ์ ธีรธมโม. (2564). การพัฒนาศีลธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมะศึกษา.
- พระสมุห์ชัยรัตน์ สีสวฑฺฒโน (ภู่มาลี). (2565). แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนาในบริบทการศึกษาไทย. วารสารพุทธศาสนศึกษา. 22(2). 89.
- พระสุข สุขสำราญ. (2555). การศึกษาเจตคติด้านหลักศีล 5 ในชีวิตประจำวันของนักเรียนวัยรุ่น. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2553). **วิธีการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รังสรรค์ แสงสุข และคณะ. (2544). **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิเชียร ไชยบัง. (2555). **จิตศึกษากับการบ่มเพาะปัญญาภายใน**. บุรีรัมย์: โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา.
- สมเด็จพระญาณวโรดม. (2550). **แผนชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสกสรรค์ ศิริวรรณ. (2553). การวิเคราะห์การเรียนการสอนแบบผสมผสานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วารสารการศึกษาปริทรรศน์**. 3(2). 47-48.
- เสาร์ีย์ ตะโพนทอง และคณะ. (2562). แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในสถาบันอุดมศึกษา. **วารสารการศึกษา**. 15(1). 65.
- Cronbach L. J. (1974). **Essentials of Psychological Testing**. 3 rd ed. New York: Harper and Row.
- Krejcie, R.V. & D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. **Educational and Psychological Measurement**. 30(3). 607-610.